

МИСЛИТИ – І ТВОРИТИ ДОБРО!

МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ

№ 23 (568)

ГАЗЕТА ЗАСНОВАНА 1997 РОКУ

14 грудня 2022 року

НАВЧАННЯ

СТУДЕНТИ: ПОГЛЯД ЗБЛИЗЬКА

ПЕРШІ ДВАДЦЯТЬ ФАХІВЦІВ МЕДИЦИНИ НЕВІДКЛАДНИХ СТАНІВ ІЗ СЕМИ ОБЛАСТЕЙ ЗАВЕРШИЛИ КУРС СИМУЛЯЦІЙНИХ ТРЕНІНГІВ

Перша група з 20 фахівців медицини невідкладних станів із семи областей України завершила етап навчання наживо у форматі симуляційних тренінгів курсу для інструкторів навчально-тренувальних відділів центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, який організований МОЗ України за підтримки Світового банку як частина масштабного освітнього проекту в системі екстреної медичної допомоги.

«Курс «Інструктор з надання догоспітальної допомоги» вже розпочала освоювати друга група з двадцяти слухачів. Упродовж

ної бригади) у симульованих клінічних сценаріях.

Перелік навичок, отриманих слухачами в процесі навчання, налічує 78 позицій, серед яких: як діяти з агресивними хворими з гострими психічними розладами, як проводити первинне та вторинне медичне сортування при наданні екстреної медичної допомоги під час надзвичайних ситуацій з великою кількістю постраждалих, зокрема в умовах агресивної та стресової ситуації.

Перелік отриманих нових компетенцій складається з 36 пунктів, у тому числі – як

п'яти місяців такі тренінги пройдуть загалом 100 майбутніх інструкторів, а наступним етапом буде онлайн-курс для всіх медичних працівників центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф по всій Україні. Після цього розпочнуться практичні тренінги на базі навчально-тренувальних відділень цих центрів, які проводитимуть інструктори, підготовлені на першому етапі. Важливо, що початок їхньої роботи в новій ролі інструкторів супроводжуватимуть на місцях тренери, які розробили та впроваджують цей курс. Отже, навички надання догоспітальної допомоги загалом підвищать майже 25 тисяч фахівців з медицини невідкладних станів по всій Україні», – повідомила заступниця міністра охорони здоров'я Ірина Микичак.

За форматом курсу загальна тривалість навчання становить 200 годин, упродовж яких поєднано лекції, семінари та практичні заняття з відпрацюванням практичних навичок і компетентностей у симуляційних завданнях.

Навчання спрямовані також на обов'язкове відпрацювання інструкторської майстерності у викладанні практичних навичок та в оцінці роботи лідера й команди (виіз-

проводити реанімаційні заходи в умовах обмеженого кадрового ресурсу.

На завершення курсу всі учасники склали підсумковий іспит. 70% мають високий результат, що дає їм право бути інструкторами з надання догоспітальної допомоги для працівників центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф. Решта слухачів матимуть змогу скласти іспит повторно протягом наступних двох місяців.

За результатами вихідного анкетування середня оцінка курсу учасниками за 10-бальною шкалою становить 8,89 балів. Середня оцінка рівня роботи інструкторів – 9,0 балів з 10-ти. Всі слухачі рекомендуватимуть цей курс колегам.

Курс організовано на базі центру симуляційного навчання Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського. Навчання проводять дев'ять високопрофесійних інструкторів, серед яких сім фахівців є членами ГО «Всеукраїнська рада реанімації (ресусцитації) та екстреної медичної допомоги» та інструкторами Європейської ради реанімації (ERC).

Інформацію надала пресслужба МОЗ України

Лілія БЕРЕЖНИЦЬКА – студентка 6 курсу медичного факультету.

Стор. 5

У НОМЕРІ

Стор. 3

ВІЗИТ ВЕЛИКОЇ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ ДО ТНМУ: ПІДТРИМКА ОСВІТНЯ, МАТЕРІАЛЬНА ТА МОРАЛЬНА

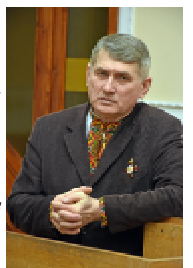

Упродовж 5-8 грудня в Тернопільському національному медичному університеті імені Івана Горбачевського з робочим, гуманітарним і дружнім візитом перебувала делегація з Республіки Польща, до складу якої увійшли провідні науковці, професори медицини різних галузей, головні лікарі найбільших польських клінік.

Стор. 6-7

ПРОФЕСОР ЛЕОНІД КРАВЧУК: «КОЛИ В ОЧАХ СТУДЕНТІВ БАЧИШ ВУЛКАН ЗАПИТАНЬ – КРАЩОГО ВІДЧУТТЯ В ПЕДАГОГА НЕ МОЖЕ БУТИ»

Професор кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Леонід Кравчук – чудовий оратор, історик і філософ, ініціатор та організатор численних проєктів і заходів, про які добре знає університетська спільнота ТНМУ, і не тільки.

СТУДЕНТИ СПЛЕЛИ ТА ВІДПРАВИЛИ НА ФРОНТ МАСКУВАЛЬНУ СІТКУ

«Зимову сітку сплети, ЗСУ допоможи!» – під таким гаслом відбулася нещодавня волонтерська акція, яку організували студенти ТНМУ Богдана Довгалюк і Василь Козіцький.

моги нашим захисникам і пришвидшення перемоги. Це також постійні знайомства й цікаві розмови, завдяки яким час летить непомітно.

У цьому заході взяли участь студенти Марта Агеєва, Дмитро Дацюк, Марко Довбуш, Діана

Упродовж трьох днів спільними зусиллями сплели маскувальну сітку розміром 7x4 м. Сітку плели на базі історичного факультету ТНПУ. Плести було зовсім не важко, адже постійно грала думка, що це задля допо-

Гадомська, Олександра Галайчук, Уляна Гетьман, Марія Ільчишин, Ілона Новаківська, Соломія Сампара, Анна Хмельницька.

Студенти продовжать роботу над ще однією сіткою.

Пресслужба ТНМУ

ВИПУСКНИКИ ТНМУ 2004 РОКУ ПЕРЕДАЛИ НА ПЕРЕДОВУ ТЕПЛОВІЗОР

В Україні триває війна, наші захисники виконують бойові завдання в дуже складних погодних умовах. Лікарі, випускники Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського 2004 року зініціювали збір коштів для потреб військових на передовій.

Збір коштів тривав понад три тижні. Зібрали більше 90 тисяч гривень. Попередньо ретельно вивчалися потреби, пропозиції та запити від однокурсників, медиків, які працюють на фронті. Пишаємося нашими однокурсниками, які у надскладних умовах працюють на передовій. Вони – наші Герої! Колеги подякували за бажання їм допомогти, але відмовилися від допомоги та просили купити необхідне для військових.

У нашої однокурсниці, викладачки, доцентки ТНМУ брат, наш

випускник, зараз на нульовому рубежі, в найгарячішій точці на східному напрямку.

Їхня 71 десантно-штурмова бригада дуже потребувала тепловізора. Наші захисники обрали модель FLIR Breach PTQ Thermal Monocular.

Спільними зусиллями нещодавно тепловізор доправили на фронт.

Дякуємо лікарям, колегам, однокурсникам та всім небайдужим, хто долучився до збору коштів!

Тепловізор вже використовують на фронті, але ми не хочемо зупинитися на досягнутому, адже війна триває, потреб багато, тому продовжуємо працювати, збирати кошти.

У Тернопільському національному медичному університеті від початку війни діє волонтерський центр. Долучайтеся до його роботи.

Малими кроками наближаємо велику перемогу!

Софія ГУСАК

ДОЛУЧИЛИСЯ ДО ПРИГОТУВАННЯ ХРАМУ ДО РІЗДВЯНИХ СВЯТ

Студенти-волонтери загальноуніверситетського волонтерського руху «Misericordia» долучилися до приготування храму до різдвяних свят.

Костел Пресвятої Трійці – найстаріша культова споруда Микулинців, пам'ятка архітектури XVIII століття у стилі бароко, в нішах якої знаходяться кам'яні скульптури вази. В храмі є головний вівтар і чотири бічні вівтарі, виготовлені 1779 року з дерева та покриті мармуром. На головному вівтарі – образ Святої Трійці, вище нього напис латинською мовою «ET NI UNUM SUNT», а в найвищій частині два ангели та Святий Дух у вигляді голуба в променистому обрамленні.

Храм перебуває у стадії реставрації: відновлення стін, фасаду. Саме тому студенти виявили бажання допомогти прибрати

приміщення, приготувати до зимових свят і заготовити дрова для опалення церкви.

«Нещодавно почала відвідувати нашу святиню, а вже приєдналася до прибирання, хоча

живу не близько. Парафіяни похилого віку відходять у вічність, а молодь поповнює лави вірян. Зворушує до сліз сьогоднішня допомога студентів. Бажаю їм з відзнакою закінчити виш і стати кваліфікованими лікарями», – зазначила Станіслава Ярш.

Студенти на постійній основі у вільний від навчання час допомагають храмам Пресвятої Трійці РКЦ та Пресвятої Трійці УГКЦ. Також волонтери передали статуетку Ісуса Христа та речі церковного призначення для парафії.

До заходу долучилися студенти медичного факультету Андріана Бучко, Ілля Сорочківський, Марта Струк, Роман Алкін, Анастасія Ангеляшко та Вікторія Вахновська.

Андріана БУЧКО

ОРГАНІЗУВАЛА КУРС ТРЕНІНГІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Асистент кафедри психіатрії, наркології та медичної психології ТНМУ Тетяна Іваницька впродовж двох днів проводила курс тренінгів зі стресових реакцій для бойових медиків однієї з військових частин Київської області. Протягом зустрічей були розглянуті теми «Стрес та його форми», «Гостра реакція на стрес», «Техніки допомогти людям, що пережили травматичні події», «Бойовий стрес і бойова втома» та «Посттравматичний стресовий розлад».

У заході взяли участь майже три десятки військовослужбовців. Теми тренінгів супроводжувалися обговоренням і спільними рефлексіями щодо поточних справ у галузі психічного здоров'я.

Кожна людина, контактуючи з військовослужбовцями та цивільними, які намагаються впоратися з емоційними травмами війни, наслідками хвороби або поранення, потребують нашої підтримки та максимальних зусиль. Внесок окремих цивільних

і військових фахівців, які ознайомлені з основною небезпечкою для психічного благополуччя може підвищити якість охорони ментального здоров'я в нашій країні й допомогти викоринити стереотипи в тих, хто потребує психологічної та психіатричної допомоги. Боротися зі стигматизацією та спонукати солдат шукати підтримки в цьому є вкрай складним завданням. Тому дуже важливо нині спільно долучатися до процесів, які допоможуть зробити важливий крок уперед на шляху до здоров'я та добробуту тих, хто відважно стоїть на обороні нашої країни.

Тетяна ІВАНИЦЬКА

БЕЗКОШТОВНИЙ ДОСТУП ДО АНІМОВАНИХ РЕСУРСІВ LABSIMS ДЛЯ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ І ВИКЛАДАЧІВ ТНМУ

Задля підтримки освітан України в умовах війни студенти, аспіранти та викладачі ТНМУ отримали безкоштовний доступ до анімованих ресурсів LabSims.

Ця система дає можливість переосмислити свій досвід лабораторного навчання за допомогою онлайн-інтерактивних лабо-

раторних симуляцій для студентів.

Ресурси будуть корисними для аспірантів, студентів і викладачів кафедр фармацевтичного факультету, медичної біохімії, функціональної та лабораторної діагностики, кафедри мікробіології й усіх зацікавлених.

Покращуйте свої практичні

навички та вдосконалюйте навчання за допомогою кращих можливостей для практики, розширеної підтримки й персоналізованого зворотного зв'язку з використанням анімованих навчальних ресурсів. Детальну інструкцію можна прочитати на сайті нашого університету.

Пресслужба ТНМУ

ОТРИМАЛИ ПОРАДИ, ЯК ВБЕРЕГТИ СЕБЕ ВІД ІНФІКУВАННЯ

Щороку 1 грудня світова спільнота у Всесвітній день боротьби з ВІЛ/СНІД нагадує про небезпеку цього захворювання. Оскільки кількість ВІЛ-інфікованих з кожним роком зростає, тому постійно є необхідність в інформуванні молодшого покоління про це захворювання, адже воно має тяжкі та незворотні наслідки для життя та здоров'я людини.

П'ятикурсниця нашого університету Тетяна Степанюк разом з

представником Міжнародної артинаркотичної асоціації (Тернопіль) Ярославом Рафальським організували тематичну лекцію для учнів 10-х класів ТССШ №3.

Організатори заходу розповіли учням про ВІЛ-інфекцію та СНІД, про небезпечність цього захворювання, його поширеність в Україні та світі, шляхи передачі та всі можливі наслідки інфікування. Школярі також отримали поради, як вберегти себе від інфікування.

Наркотична залежність посідає друге місце серед шляхів зараження ВІЛ, саме тому обізнаність щодо поширення вірусу цим способом є одним з основних заходів профілактики.

Присутність представника Міжнародної артинаркотичної асоціації стала для школярів не лише цікавою, але й надзвичайно корисною, адже кожен міг поставити запитання та отримати вичерпну відповідь.

**Тетяна СТЕПАНЮК,
студентка медичного
факультету**

ВІЗИТ ЧИСЕЛЬНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ ДО ТНМУ: ПІДТРИМКА ОСВІТНЯ, МАТЕРІАЛЬНА ТА МОРАЛЬНА

Упродовж 5-8 грудня в Тернопільському національному медичному університеті імені І.Я. Горбачевського з робочим, гуманітарним і дружнім візитом перебувала делегація з Республіки Польща, до складу якої увійшли провідні науковці, професори медицини різних галузей, головні лікарі найбільших польських клінік.

— Польща нині — один з наших найпотужніших західних партнерів разом з країнами Балтії, Великобританії та США, — зауважує ректор ТНМУ, професор Михайло Корда. — Допомогу цих держав ми відчуваємо щодня. Польща стала для нас не лише партнером, а й справжнім другом. З перших днів повномасштабної війни вона почала допомагати Україні всіма можливими методами та засобами. Зараз у Польщі знайшли притулок понад 1,5 мільйона українських біженців, щодня Україна отримує від польських друзів матеріальну та моральну допомогу. І сьогоднішній візит вкотре це підтверджує: десять професорів з Польщі приїхали, щоб підтримати науковців нашого університету, а в їхній особі — і Україну загалом.

До складу делегації увійшли представники польських вищих медичних навчальних закладів. Це — директор Центрального клінічного шпиталю Міністерства внутрішніх

(Зліва направо) ректор ТНМУ, професор Михайло КОРДА, керівник кафедри та ортопедичного відділення лікарні імені Дегі медичного університету в Познані, директор і керівник Любуського реабілітаційно-ортопедичного центру в Свєбодзіне, доктор меднаук Яцек КАЧМАРЧИК, президент Польського товариства соціальної медицини та громадського здоров'я, професор Альфред ОВОЦ, виконувач обов'язків керівника секції диджиталізації документообігу, доктор наук про здоров'я Якуб ОВОЦ

Вальдемар ВЕЖБА, директор Центрального клінічного шпиталю Міністерства внутрішніх справ та адміністрації у Варшаві, професор

ня лікарні імені Дегі медичного університету в Познані, директор і керівник Любуського реабілітаційно-ортопедичного центру в Свєбодзіне, доктор меднаук Яцек Качмарчик, заступник керівника відділення радіологічної діагностики Центрального клінічного шпиталю Міністерства внутрішніх справ та адміністрації у Варшаві, доктор меднаук Бартолемей Мрук, виконувач обов'язків керівника секції диджиталізації документообігу, доктор наук про здоров'я Якуб Овоц, заступник керівника групи гуманітарної та медичної

допомоги Україні, призначений прем'єр-міністром Польщі, магістр рятівництва Славомір Буткевіч, видавець і редактор журналу «Swiat Lekarza», магістр Павел Крусь.

Професор, доктор габілітований медичних наук Альфред Овоц, президент Польського товариства соціальної медицини та громадського здоров'я, який, до речі, 2016 року отримав звання почесного професора Тернопільського національного медичного університету ім. Івана Горбачевського, зауважує, що товариство, яке він очолює, вже тривалий час плідно співпрацює з ТНМУ.

— Деякі представники нашої сьогоденної делегації вже не раз приїжджали до ТНМУ до лютого цього року. Втім, під час повномасштабної війни — це наш перший візит, який має декілька цілей, — мовить Альфред Овоц. — Насамперед це моральна підтримка, хочемо засвідчити, що солідарні разом з вами. Приїхали також, аби дізнатися, чим можемо ще допомог-

Пйотр СУВАЛЬСЬКІ, кардіохірург, професор

ти — в різних вимірах. Звісно, найважливіше, що Україні зараз потрібно — це зброя, але, зрозуміло, що особисто ми її не маємо, адже це не в нашій компетенції, зате можемо допомогти, зокрема медичними засобами, що й постійно робимо, ось і зараз привезли гуманітарний вантаж. Приїхали й наживо поспілкуватися з науковцями ТНМУ та вирішити, що можемо створити

Павел КРУСЬ, видавець і редактор журналу «Swiat Lekarza», магістр

спільно для розвитку медичної галузі наших обох країн. Дай Боже, війна закінчиться якнайшвидше, ми всі повернемося до нормального життя та приділятимемо якнайбільшу увагу саме цьому напрямку.

Головною освітньою метою візиту стало обговорення питань щодо співпраці в напрямку освіти українських та іноземних студентів різних спеціальностей з використанням на-

Артур ЗАЧИНЬСЬКІ, заступник директора Центрального клінічного шпиталю Міністерства внутрішніх справ та адміністрації у Варшаві, керівник клініки нейрохірургії, керівник групи гуманітарної та медичної допомоги Україні, призначений прем'єр-міністром Польщі, доктор меднаук

вчальних баз вищих медичних навчальних закладів Польщі, можливості стажування викладачів ТНМУ на навчальних і клінічних базах польських інституцій, а також щодо проходження виробничої практики студентів ТНМУ на клінічних базах польських партнерів.

6 грудня відбулася зустріч представників делегації з ректором ТНМУ, професором Михайлом Кордою, під час якої обговорили напрямки та перспективи міжнародної співпраці між Тернопільським національним медичним університетом імені Івана Горбачевського та вищими медичними навчальними закладами Польщі.

Цього ж дня вчена рада ТНМУ обрала професора Вальдемара

Славомір БУТКЕВІЧ, заступник керівника групи гуманітарної та медичної допомоги Україні, призначений прем'єр-міністром Польщі, магістр рятівництва

Вежбу почесним професором Тернопільського національного медичного університету. До слова, ця подія стала для пана Вальдемара цілковитою несподіванкою. Він дізнався про неї безпосередньо під час присвоєння почесного звання, чим був дуже вражений та зворушений, зауваживши, що це надзвичайно велика честь для нього.

— Саме на базі Центрального клінічного шпиталю у Варшаві, який очолює пан Вальдемар Вежба, ми передусім плануємо нашу освітню співпрацю, — каже ректор Михайло Корда. — Варто також сказати, що пан Вежба організував у себе в шпиталі величезний гуманітарний центр для допомоги Україні, звідки вже було передано тонни продукції. І ось сьогодні він знову запросив з нашого боку машину, щоб передати у волонтерський центр університету різні теплі речі для лікарень і військових.

Після засідання вченої ради університету члени делегації мали можливість оглянути науково-дослідні лабораторії, матеріально-технічну базу різних кафедр і поспілкуватися з викладачами та студентами нашого вишу.

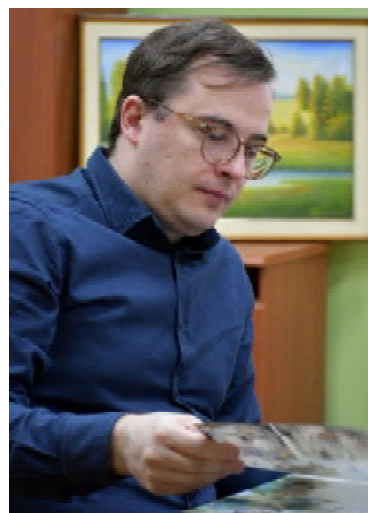
7 грудня польська делегація детально ознайомилася з роботою та можливостями центру симуляційного навчання Тернопільського національного медичного університету.

Анджей СЛІВЧИНЬСЬКІ, керівник відділу обслуговування пацієнтів і медичних секретаріатів Центрального клінічного шпиталю Міністерства внутрішніх справ та адміністрації у Варшаві, професор

— Підтримка польських партнерів відчувається всебічна, — підсумовує ректор ТНМУ Михайло Корда. — Ми постійно отримуємо з Польщі різну гуманітарну допомогу для нашого волонтерського центру, яку ми тут акумулюємо, сортуємо й потім передаємо на схід України та для наших військових. Ось і зараз польські колеги привезли нам матеріальну допомогу, зокрема, генератор для університету, медикаменти й теплі речі для волонтерського центру. Та особливо важко переоцінити їхню моральну підтримку: ми отримуємо листи, дзвінки із запитаннями, чим ще вони можуть допомогти. Польські друзі максимально вкладаються в нашу Перемогу, адже всі ми чудово розуміємо, що Україна нині захищає не лише себе, а й Польщу та всю Європу.

Мар'яна ЮХНО-ЛУЧКА
Світлина
Миколи ВАСИЛЕЧКА

Бартолемей МРУК, заступник керівника відділення радіологічної діагностики Центрального клінічного шпиталю Міністерства внутрішніх справ та адміністрації у Варшаві

справ та адміністрації у Варшаві, професор Вальдемар Вежба, президент Польського товариства соціальної медицини та громадського здоров'я, професор Альфред Овоц, керівник відділу обслуговування пацієнтів і медичних секретаріатів Центрального клінічного шпиталю Міністерства внутрішніх справ та адміністрації у Варшаві, професор Анджей Слівчинський, заступник директора Центрального клінічного шпиталю Міністерства внутрішніх справ та адміністрації у Варшаві, керівник клініки нейрохірургії, керівник групи гуманітарної та медичної допомоги Україні, призначений прем'єр-міністром Польщі, доктор меднаук Артур Зачиньський, кардіохірург, професор Пйотр Сувальський, керівник кафедри та ортопедичного відділен-

ДОЦЕНТКА ОЛЬГА ЛИТВИНОВА: «У СИСТЕМІ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПРІОРИТЕТАХ ПОВИННІ БУТИ ІНТЕРЕСИ ХВОРОГО, А В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я – ЗДОРОВОГО»

– Ольго Несторівно, як оцінюєте цю історичну подію з висоти власного досвіду організатора охорони здоров'я?

– Дату, коли були прийняті «Основи законодавства України про охорону здоров'я», мені ніколи не забути, вона для мене доволі значима, хоча молодь сприймає її, напевне, більше як історичний факт родом з минулого тисячоліття. Насправді ж ми прийняли тоді дуже важливий законодавчий акт, який фактично став стратегічною програмою розвитку вітчизняної охорони здоров'я. Складений він був на той час дуже унікальним способом й аналогів не мала жодна з пострадянських країн та Євросоюзу. Україна, по суті, стала єдиною країною, яка отримала Основи законодавства. Це фактично стратегічний план розвитку всієї системи охорони здоров'я, який донині активно діє, щоправда, внесено наразі вже 72 правки. Вважаю це цілком логічним, бо за тридцять років відбулося чимало всіляких змін у суспільстві та медицині. Скажімо, ліквідували санітарно-епідеміологічну службу й відповідно це віддзеркалилося в Основах. Але справа в тому, що, незважаючи на всі «оновлення», цей законодавчий акт, перебуваючи в такому перманентному стані змін, насправді потребує подальшого розвитку. Тридцять років тому, коли створювалися Основи, передбачалося, що за кожною статтею Основ законодавства буде розроблений окремий законодавчий акт, тобто такий «підзакон», який «розгортав» би цю статтю в усіх напрямках – і щодо об'єкту спостереження, і стосовно того, як вона буде працювати, щодо виконавців і покарань того, хто її не виконуватиме й т. д.

– І досі всього цього немає?

– Саме так, бо виходить, що заборони є, а механізм покарання винного невідомий. Скажімо, оголосила людина себе екстра-сенсом, провела кілька масових сеансів гіпнотерапії, наробила шкоди, а покарати її не можемо, бо немає механізму, за яким виконується це покарання. Це саме стосується реклами алкоголю, цигарок, де багато всіляких деталей, але немає головного. Це свідчить про те, що Основи законодавства мають бути подібними до Кодексу законів, і там все повинно бути розкладено як слід. Скажімо, окремо потрібно виписати закон про рекламу речей, які потенційно шкодять здоров'ю. А так ми розуміємо, що заборонено куріння в громадських місцях, але єдине, що можемо, це попросити людину не палити, бо заходи щодо покарання тієї людини ніде не прописані, немає відповідальної особи, яка накладе на курця штраф чи покарає його в якийсь інший спосіб. Отож, якщо немає конкретної відповідальності, то в Законі ця позиція стає суто декла-

Вагому для української медицини дату відзначили – 30-річчя з дня прийняття Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Значення Закону нині важко переоцінити – це основний документ, який є основним регулятором правовідносин у сфері охорони здоров'я. Кафедра медичного права ФПДО Львівського медуніверситету стала ініціатором конференції «Роль і значення Основ законодавства України про охорону здоров'я для системи охорони здоров'я і забезпечення прав людини», в якій взяла участь головна співавторка «медичної конституції», доцентка кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я з медичною статистикою Тернопільського державного медичного університету ім. Івана Горбачевського, магістр державного управління Ольга ЛИТВИНОВА.

ративною, тобто такою, що не має юридичної сили. І так можна говорити щодо багатьох інших позицій, які Закон оминає. Втім, я веду це не до того, щоб критикувати чи засуджувати, а для того, аби люди, які надалі будуть працювати над розвитком Основ законодавства, це враховували й кожну позицію вичерпно прописували

міло, хоча в наших реаліях доволі часто підміняються ці поняття, й коли йдеться про систему охорони здоров'я, багато хто розуміє це як систему медичної допомоги, тобто коли йдеться про лікарні. Тому потрібно ці поняття розмежовувати.

Другий момент – це запровадження гарантованого рівня надання медичної допомоги. Ба-

доволі непросто. Пригадалися події 1996 року, коли в нашій країні намагалися запровадити платні медичні послуги. Тодішній профільний міністр розробив закон про платні медичні послуги. Перелік медичних послуг тоді ледь вмістився на 29 сторінках тексту, він пробував усе це якось диференціювати, але, очевидно, від цієї писанини сам вже втомився й найцікавіше видав наприкінці. Мені ж запам'яталося лише одне речення: на платній основі буде надаватися допомога, що не приносить шкоди здоров'ю. Усі, гадаю, розуміють абсурдність цієї думки, бо неможливо чітко розділити все в медицині, як це можна зробити в сільському господарстві, й потрібно розуміти, що вона інакша. Тому тут не можна використовувати ті ж підходи й щодо хлібопекарської промисловості чи до машинобудування. Всі знають, що одні й ті самі ліки одному допомагають, іншому вже наполовину допомагають, а ко-

гось і зовсім «не беруть». В медицині все дуже індивідуально, тому й важко оцінювати конкретні результати роботи лікаря, бо багато від нього не залежить. І нині, на мій погляд, доволі часто цим зловживають, поміщаючи роботу лікаря в певні стандарти – стандарти лікування, алгоритми, заробіток балів і т. д. Боюся, що в такій гонитві за результатами, лікарі взагалі можуть втратити здатність самостійно мислити, бо переживатимуть, що це небезпечно: треба ж виконувати інструкцію. Але ми розуміємо: чим краще лікар буде

виконувати, тим ближче він буде не до хворого, а до комп'ютера. І тоді виникає питання: а для чого, власне, такий лікар, якого можна замінити роботом? Але останній поки що не може логічно мислити. Та й лікарська інтуїція йому не властива. Цим ми фактично лише знищуватимемо ініціативу та пригнічуватимемо творчість і логіку лікарів. А цього якраз допустити не можна. І тому запроваджувати такі жорсткі оцінювання роботи лікаря неприпустимо, бо чим більше будемо нагнітати показники, тим активніше лікар на них працюватиме. Нині, на жаль, уся система охорони здоров'я побудована на тому, щоб лікувати хворого, і робити це можна, даруйте, до нескінченності. Тому маємо

побудувати таку систему охорони здоров'я, коли б лікар був зацікавлений не у хворому, а здоровому пацієнтові.

– Як отримати здорового пацієнта?

– Про це йдеться в Основах законодавства, особливістю яких є те, що там розміщено розділ профілактики. В інших законах не йшлося про профілактику, а лише про лікування, але знову ж таки ця профілактика повинна бути орієнтована на можливість. Нині ж спостерігаємо, як усі профілактичні заходи фактично поклали на плечі сімейного лікаря, що, на мій погляд, є алогічним. Бо коли людина приходить до «сімейника», вона, як правило, вже хвора, а коли здорова, то чи є сенс – лікар завантажений роботою, йому не до профілактики, він і так ледь встигає. Тому всі розуміють, що профілактика з боку сімейних лікарів – суто декларативна річ, бо вони не мають на це ні часу, ні можливостей, ні тим більше – зацікавленості. А от в Основах законодавства дуже гарно прописаний варіант пропаганди здорового способу життя та здоров'я людини. Але, на превеликий жаль, у нашій державі ця позиція також є декларативною, хоча я вірю, що ми все-таки цього досягнемо, щоправда, всім цікаво, коли ж це станеться. Може тоді, коли в державі закінчатся гроші й профільне міністерство здогадається, що краще скеровувати гроші не на хворих, а на здорових людей. Можливо, моя позиція не всім здається гуманною, але, погодьтеся, що нині маємо чимало всіляких пілгів для людей, що хворіють. Інваліди отримують пенсію, для тих, хто часто хворіє, пропонують путівки до санаторіїв, лікарняні листки оплачують теж хворим людям, тобто є додаткові, хоча не прямі, але опосередковані стимули для хвороби. А відтак виходить, що людині вигідно хворіти. На підприємстві матеріальну допомогу кому випишуть? Звичайно, хворому, й чим частіше людина хворіє, тим більше може отримати допомоги. Людині ж, яка не хворіє, веде здоровий спосіб життя, яку премію дадуть? У нас цього немає. Подібна практика існує, щоправда, за кордоном, коли і пацієнтові дають певні бонуси за те, що здоровий, і лікарю премію, що його пацієнти не хворіють. Сподіваюся, й ми до цього дійдемо. Тому вважаю, що наголос потрібно ставити не на хворобі, а на здоров'ї, коли людині вигідно та престижно не хворіти. Над цим ще потрібно попрацювати й чітко та зрозуміло розробити цю позицію в Основах законодавства.

– Останніми роками відбулося чимало реформаторських змін в охороні здоров'я України. Як це було відображено в Основах?

(Продовження на стор. 8)

(Зліва направо) члени робочої групи Зиновій ГЛАДУН, Ольга ЛИТВИНОВА та Євген МІКІЄВИЧ (м. Київ, 1992 р.)

з ракурсу максимального її використання.

– Яка головна особливість вітчизняних Основ законодавства?

– Справа в тому, що це – стратегічна програма розвитку системи охорони здоров'я, яка завдяки своїй унікальній структурній будові є універсальним документом, що діятиме при будь-якій структурі влади. Взагалі їх було три. Перша – це те, що на законній базі вперше розмежовувалися поняття охорони здоров'я та медичної допомоги, я тішуся, що нині ми такі досягли цього. Створена служба громадського здоров'я, яка, власне, й повинна займатися охороною здоров'я. Щодо медичної допомоги, то здається, тут усе зрозумі-

гато хто з мого тодішнього оточення застерігав, що не час. Але ми все-таки домоглися й уже 30 років, як це в законодавстві прописано, хоча лише три роки тому фактично набрало чинності. Ще 30 років тому стало очевидним те, що жодна держава у світі, а тим більше Україна, не здатна профінансувати весь обсяг медичної допомоги. Це просто неможливо. Медична допомога нині розвинута на такому рівні, що практично можна створювати чи оновлювати людське тіло вічно. Ми навчилися вирощувати нові тканини та навіть штучні органи й їх імплантувати, але хто може визначити, кому в такий спосіб варто продовжити вік, а кому – ні, кому дати на це кошти, а кого можна й оминати? Це

ЛІЛІЯ БЕРЕЖНИЦЬКА: «КОЖЕН МОЖЕ ТА ПОВИНЕН РОБИТИ ЩОСЬ ДЛЯ НАШОЇ ПЕРЕМОГИ»

Студентка 6 курсу медичного факультету Лілія Бережницька зізнається, щойно почалася повномасштабна війна, вона зрозуміла, що їхати з рідного краю нізачо не буде. Жити та працювати хоче лише в Україні! Наразі Лілія ще остаточно не визначилася, який саме напрямок їй найбільше до душі, та точно впевнена в одному: яку б спеціальність вона не обрала – буде відповідальною, чуйною, допомагатиме пацієнтам не лише грамотним лікуванням, а й добрим словом.

– Ліліє, ви активно долучаєтесь до волонтерської діяльності університету. Які напрямки волонтерства обираєте? І що спонукає вас це робити?

– У мене немає основних напрямків у волонтерстві, сподіваюся, що колись матиму більше часу займатися цим ґрунтовніше. Зокрема, мрію відкрити притулок для бездомних тварин. Завжди, коли бачу їх взимку на вулиці, аж серце крається. Дуже рада, що в Тернополі є люди, які теж небайдужі до цього. Маю на увазі організацію «Ноїв ковчег», час від часу надсилаю їм пожертви, бо війна війною, а тварин нема кому захищати, ми повинні робити щось, аби вони були ситі та в теплі.

– Окрім цього, знаю, ви активно долучаєтесь й до виготовлення окопних свічок для наших військових.

– Виготовлення окопних свічок чи плетіння сіток – це найменше, що можу зробити. Мені просто хочеться допомагати нашим військовим бодай чимось, бо відчуваю вину, що живу у відносній «безпеці». Розумію, що це неправильно так гадати, адже ми всі зараз в небезпеці, втім, як би це жакливо не звучало, я все ж відчуваю вину, що маю дім, батьків у той час, як багато українців втратили все це за одну мить. Мені дуже шкода людей, які втратили власні домівки та рідних, дуже шкода воїнів, які ночують у вимушено поганих умовах, тому мені хочеться зробити щось для цих людей, і це, повторюся, найменше, що я можу зробити для них.

Вважаю, що ми всі у великому боргу перед нашими захисниками. Абсолютно кожен може і повинен робити щось для нашої Перемоги. Навіть невелика жертва 10-20 гривень для ЗСУ – все одно це дуже важливо.

– Повномасштабна війна де вас застала?

– Я була в Тернополі, в гуртожитку, саме того дня ми мали йти на другу пару, сподівалася довше відпочити. А з самого ранечку чую – всі метушаться в коридорі. Пригадую, я ще подумала: «Ото вже, поспати не дають!». Потім зайшла у соцмережі й усе стало зрозуміло. Була шокована, як і всі. Телефоную мамі додому до Дрогобича: «Мамо, війна!». Мама спершу не повірила: «Лілю, яка війна, що ти таке кажеш?!». Наступного дня поїхала додому. Тоді чомусь здавалося, що все це затягнеться щонайбільше на тиждень і все буде, як раніше. Не можливо було повірити, що все це відбувається з нами насправді. Спочатку в мене був дуже депресивний стан, я не знала, що робити. Точніше, мені взагалі не хотілося нічого робити, та пізніше опанувала собою та почала долучатися до різної допомоги для військових і переселенців. Щоправда, в рідному місті не було багато активностей.

Якось зайшла на сторінку ТНМУ, побачила, що там робота кипить. Тієї хвилини навіть пошкодувала, що поїхала додому, подумала, що в університеті від мене було б більше користі. Тож коли повернулася на навчання, відразу долучилася до виготовлення окопних свічок.

– Як гадаєте, які ваші найсильніші риси? І що подобається в інших?

– Я відповідальна, співчутлива, завжди можу вислухати й стараюся допомогти, швидко вчусь новому. Стараюся ставитися до людей так, як хотіла б, аби вони ставилися до мене. В інших мені подобається відвертість, чуйність, упевненість, але не до нарцисизму. Відштовхують мене лицемірство та брехня.

– Вислухати та поспівчувати – це важливо для лікаря?

– Упевнена, що це найперше, що повинен зробити лікар: знайти підхід до людини, вислухати та заспокоїти. Звичайно, лікар може бути професіоналом і без особливої емпатії, але, як відомо, слово теж лікує. Переконана, що лікування, доповнене добрим ставленням і розумінням лікаря, відбуватиметься швидше.

– Стати лікарем мріяли з дитинства? Яким, до слова, воно у вас було?

– Мій батько Богдан – електрик, а мама Люба – бухгалтерка. Ніколи не могла подумати, що зможу вступити до медичного вишу! Дитинство в мене минуло весело, маю на спогад про нього безліч дрібних шрамів на колінах, бо багато бігала й падала (усміхається). Відвідувала різноманітні мистецькі гуртки, зокрема, любила ліпити, виготовляти з полімерної глини прикраси, плести з бісеру, малювати.

Коли навчалася в дев'ятому

класі, мама порадила після його закінчення йти в коледж, аби здобути професію медсестри. Мені ж хотілося стати лікаркою, тож продовжила навчання у школі, старалася більше уваги приділяти хімії та біології, щоб належно скласти ЗНО для вступу до медичного вишу. Тому бажання стати лікаркою визріло, мабуть, поступово. Коли була маленькою, хотіла бути перукаркою чи дизайнеркою, згодом –

ще більше розвіяла ці міфи. Я бачила, як вона робить операцію, й захоплювалася нею. Неважливо, жінка це чи чоловік, головне – навички, а не гендер.

– Чому для вступу обрали саме медичний виш у Тернополі?

– Усе дуже просто: вступила за пріоритетом. Спочатку, буду відвертою, більше схилилася до Львова суто з практичних міркувань – звідси ближче додому. Та

ветеринаркою, але все добре обміркувавши, вирішила, що хочу все ж допомагати людям.

– Вже визначилися зі спеціальністю?

– Буду відвертою, все ще сумніваюся. Мені дуже сумно від того факту, що вже шостий рік навчання, а я й досі не обрала спеціальність, в якій впевнена на 100 відсотків. Основні напрямки, над якими міркую, мабуть, хірургія або гастроентерологія.

– Побутує думка, що жінці в хірургії важко.

– Я так колись теж вважала. Та навчаючись на першому курсі, потрапила в дитячу лікарню, оскільки мені ще не було 17 років, де мене лікувала лікарка-хірург. Я не вперше тоді з тим зіткнулася, але саме в той момент остаточно переконалася, що все це стереотипи, нав'язані суспільством. Нещодавно у нас також були заняття з хірургії, під час яких Тетяна Вікторівна Боднар

про ТНМУ чула дуже багато добрих відгуків, тому й поставила Тернопіль на перше місце.

– Що особливо вразило та що стало найскладнішим у перші місяці навчання?

– Надзвичайно сподобався музей і морфологічному корпусі. Приємно вразили студенти старших курсів, які завжди підтримували, заспокоювали та не дозволяли панікувати під час сесій. Найскладнішим же стало не навчання, як зазвичай для більшості, а комунікація з одногрупниками, тому що я була досить закритою людиною. Та з часом завдяки своїм одногрупникам, серед яких знайшла нових друзів, стала значно відкритішою. Щиро дякую їм за те. Якби вони поводитися так, як я тоді, в мене тут друзів не було б.

– Що з власного досвіду порадили б студентам перших курсів?

– Не боятися сесій, викладачів.

Більшість з них такі круті особистості! Я навіть не підозрювала, що зможу зустріти тут таких людей. Не боятися також долучитися до найрізноманітніших заходів, що відбуваються в нашому університеті, нізачо не гадати, що там будете зайвими, адже місце й робота знайдеться кожному.

– Маєте секрет, як усе встигнути?

– Ніяк (сміється), мені принаймні не вдається. Якщо хтось знає – скажіть мені, будь ласка! Мабуть, потрібно вміти складати план і дотримуватися його. Я ще такому не навчилася.

– Як відпочиваєте?

– Раніше дуже багато часу приділяла перегляду фільмів і серіалів, зараз більше спілкуюся з друзями, слухаю музику та читаю книги, люблю прогулянки – все це додає сили.

– Яке ваше улюблене захоплення?

– Люблю творити красу руками: робити різні намиста, інколи вишивати, щось плести. Коли була маленькою, дуже активно займалася цим, зараз значно менше, та все ж, коли є час і натхнення, – обов'язково щось берусь творити.

– Де шукаєте порятунок у складних ситуаціях?

– Ділюся проблемами з найближчими друзями, слухаю їхні поради, роблю висновки і потім намагаюся розв'язувати проблеми. Часто мені достатньо просто, аби мене хтось вислухав, – від цього вже стає значно легше.

– Що для вас найважливіше у житті?

– Сім'я та близькі люди. Дуже вдячна своїм батькам за можливість навчатися, жити так, як зараз живу. Вдячна також за підтримку друзям, без них не сформувалася б теперішня я.

– Про що нині мрієте та що плануєте?

– Мрію про закінчення війни та процвітання України. Коли почалася війна, я зрозуміла, що їхати звідси нікуди не хочу. Хіба лише подорожувати. Жити хочу лише в Україні! Якщо колись ще, можливо, розглядала інші варіанти, то зараз точно ні.

А з особистих мрій: добре закінчити університет, знайти хорошу роботу та ніколи не шкодувати, що вибрала саме цю спеціальність. Дуже хочу зробити правильний вибір! Хочу також, щоб у моїх батьків було хороше життя, щоб я мала можливість допомагати їм і підтримувати.

– За що найбільше вдячні Тернопільському національному медичному університетові ім. Івана Горбачевського?

– Вдячна рідному університету за те, що навчилася тут самостійності та відповідальності, знайшла багато друзів. Дякую також усім викладачам за навчання. Особливо хочу згадати Галину Анатоліївну Крицьку, Олену Валеріївну Бакалець, Антоніну Михайлівну Пришляк, Тетяну Василівну Бойко, Ірину Володимирівну Смачило. Це чудові викладачки, які дуже гарно подають інформацію та дуже добре ставляться до студентів. Вони неймовірні! Пам'ятаю їм усе життя.

Мар'яна ЮХНО-ЛУЧКА

Професор кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Леонід Кравчук особливого представлення не потребує. Чудовий оратор, історик та філософ, ініціатор й організатор численних проєктів і заходів, про які добре знає університетська спільнота ТНМУ, і не тільки. Якої теми в нашій розмові з Леонідом Васильовичем ми не торкалися – завжди поверталися до історичних подій минувшини чи сьогодення. Це й не дивно. Адже, по-перше, живемо зараз на зламі історії, а, по-друге, історія – стихія Леоніда Кравчука, що тісно вплетена в усе його життя.

«ХТО НЕ ЗНАЄ СВОЄЇ ІСТОРІЇ, ТОЙ ПЛАТИТЬ ДУЖЕ ДОРОГУ ЦІНУ»

– Леоніде Васильовичу, як фахівець-історик як оцінює теперішні події в Україні? Який вплив вони матимуть надалі і на Україну, і на весь світ?

– Україна розташована на стику цивілізацій: з одного боку межуємо з європейським світом, цивілізованим, культурним, інтелегентним, демократичним, який веде осілий спосіб життя, з другого – зі світом досить стихійним, що веде нестабільний, ко-

Леонід КРАВЧУК, студент Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки (1987 р.)

зовий спосіб життя. Якщо переглянути всю передісторію наших стосунків, то не було й 20-40 років, щоб північний сусід не проявляв якісь імперські агресивні тенденції.

На жаль, сталося так, що в ейфорії власного державотворення українці не зуміли сконцентрувати всі свої сили на розбудові міцності держави. У цьому контексті хочу нагадати слова відомої письменниці, історикіні Раїси Іванченко, яка у своїй праці «Історія України без міфів» дуже мудро й далекоглядно сказала, опираючись на праминувшину: «Історія – це кров нації, хто не знає своєї історії, той платить дуже дорогу ціну». Битва під містечком Легниця з Батиєвими військами у XIII столітті. Тоді орда розбила вщент усі європейські зібрані війська, серед яких були і німці, і поляки, і угорці, вся тодішня Європа. На знак цієї перемоги Батий відправив у столицю тодішньої орди Каракорум шість мішків відрізаних правих вух.

– Відразу спадають на думку звірства, які коять рашисти в Україні зараз. Стільки часу минуло, а вони не змінюються!

– Так, уже тоді цей азійський метод диктував жажіття. Але Галицько-Волинське князівство згодом таки зуміло вистояти. Європа, звичайно, допомогла.

Ще пригадаю один момент. Конотопська битва 1659 року. Її вилучили радянські історики з усіх книжок. Прикордонне містечко. Методи ведення війни москалів ті ж, що й нині. Терор, насилля, викрадання українців, привселюдне покарання козаків перед жителями Конотопа – щоб дивилися та боялися. Але українсько-козацьке військо за допомоги татар показало геніальність військової стратегії й тактики, використавши річку Соснівка. Тоді розбили 150 тисяч москальського відбірного війська! Три дні в москві був траур.

І нині ми знову стоїмо щитом перед усім світом, захищаємо мир, демократичні цінності, гуманізм, право на цивілізоване життя. Україна виконує зараз архіважливу унікальну захисну функцію добра: вона є центром духовності, високої людської культури, свідомості та безмежної, небаченої у світі, любові до своєї держави. Це в нас генетично передається – любов до землі, до роду, до сім'ї, що автоматично трансформується в любов до рідного краю та Батьківщини. Ці всі риси, що певний час чомусь виконували в нас другорядну функцію, знову вийшли на передові позиції й вражають світову спільноту. Саме з них слід починати вчити нове покоління будувати нову Україну, акумулювати увагу на духовності, що є стержнем нації. Адже без духовності нині українська нація не змогла б боротися з ворогом, який за чисельністю багатократно нас переважає. Це все та ж московська орда, що об'єднала всі кочові народи й 1240 року громила Київ, 1939-го несла «визвольну місію» в Європу, насаджуючи соціалізм. Вважаю, що 2014 рік – переддень Третьої світової війни, адже нині вже маємо світову коаліцію – Україна та блок НАТО або 50 держав, які допомагають нам у боротьбі за європейські цінності. На мій погляд, історики згодом напишуть, що це справді Третя світова війна, адже для неї визріли всі умови, бо ж принципи збереження миру та світового укладу, закладені після Другої світової війни,

Леонід КРАВЧУК з Президентом України Віктором ЮЩЕНКОМ (2008 р.)

Професор Леонід КРАВЧУК:

втратили свою значимість і не виправдали себе.

– З філософської точки зору чому нас має навчити ця війна?

– Ця війна згуртувала нас – і українців, і Європу, і весь світ. Це геополітичний глобальний виклик. Люди порушили баланс рівноваги в природі між добром і злом. У нас же нині домінуюче слово не «духовність», не «освіта», не «культура», а «тіло». Ми стали диктувати власні умови тому, хто нас породив, – природі. А природа – унікальний промісел Вищого Розуму, нашого Творця, Бога. Атеїст бачить просто природу. Та попри те, природа – дуже чутлива. Вона реагує на думки абсолютно всіх, незважаючи на те, хто в що вірить. Перекіс у наших думках і вчинках, матеріально-доларовий світ і спричинив такий колапс. Все-таки світ тримається на інших чинниках. Ось тому тепер «хто не плавав – той заплакав, хто не хрестився – той перехрестився, хто не вірив – той увірував». Я тепер часто повторюю: не можеш нічим допомогти – просто помолися за тих, хто на передовій, хто боронить Україну зі зброєю в руках, підтримай їх енергією. Тому що любов – це енергія, ненависть – теж енергія. Саме колективна молитва, ця енергія любові, нині й рятує українську спільноту від жахливого випробовування війною.

«МІЙ ПЕРШИЙ ГУГЛ – ДІДОВІ ТА БАБИНІ ОПОВІДКИ»

– Чому саме історія та філософія так тісно переплелися з вашим життям? Що вас надихнуло на цей шлях?

– Мій перший гугл – це дідові та бабині оповідки про те, що було. Виховуючись у радянській школі, усвідомлював, що все це якось суперечить: дід і баба кажуть одне, в школі – інше, кличуть вступати в піонери та комсомол. До слова, в нас в школі

практикувалося таке «покарання»: якщо прийшов без галстука – отже, не маєш права бути на уроці. Тож ми з приятелем, якщо якийсь предмет не вивчили вдома, то галстук ховали в кишеню і 45 хвилин тихенько стояли в куточку, щоб ніхто нас не чіпав (сміється). Втім, на уроках історії ми такого ніколи не робили. Наш вчитель історії просто дивовижно проводив заняття. Коли ми слухали його, наша уява малювала барвисті картини минулих століть та тисячоліть. Особливо було цікаво дізнаватися, що колись відбувалося в нашому краї. А потім ввечері я розповідав усе це дідові й він казав: «Так, це було». Ось так по цеглині в мене й вибудовувалося захоплення історією.

Пригадую, дуже мене вражало, коли в зимові довгі вечори дід наспівував пісню: «Ой ви, галки, ой ви чорні, підійміться вгору, а ви, хлопці молодії, верніться додому». Я тоді постійно міркував: звідки ті хлопці мають вернутися додому, що це за хлопці молодії? Це все заклало в мені неспокій та постійний пошук: де ж та істина?

З часом також дізнався, що все моє село долучилося до повстанського руху. Якось прийшли до моєї бабусі подружки й одна з них, її двоюрідна сестра, показала, як та їй пальці покрутила. Я з величезним подивом запитав: «Бабусю, чому ж ти їй пальці покрутила?!». Бабуся й відповіла: «Як можна було інакше? Якщо під дедеркальським муром посадили повстанців убитих, повпихали їм сірники в очі та проганяють уздовж усіх мешканців села. Хто заплаче чи бодай скривиться – всю родину на Сибір вивозять. А не підеш – то тим більше заберуть. То я їй так ті пальці стиснула, щоб вона не плакала. Бо інакше і вона пропаде, і ми всі пропадемо». Потім вночі ця бабусина родичка свого сина, молодого 22-річного хлопця, до цвинтаря досунула, бо не встигала на сам цвинтар до сходу сонця, там і прикопа-

ла. І такі важкі пережиття були майже в кожній в родині!

Так поступово я заглиблювався в ті часи й для себе дуже багато відкрив. І нині тішуся саме цим. Розумієте, всі наукові здобутки – це, звісно, добре. Але є дуже велике почуття відповідальності встигнути написати, розкопати, дослідити про тих людей, які, на жаль, уже пішли із життя й доля їхня невідома. Декого чекали дуже довго, а він не повернувся... Завдяки своїй мужності та героїзму воїни врятували захід України від жахливого кровопролиття нині, адже дух бандерівців лякає москвитів і в наші дні. Ми вже відстраждали впродовж 1939-62-их років. Тут тоді була велика біда, місиво, москалі робили в нас все те саме, що зараз роблять на сході.

– Повернувся ще до вашої появи на світ. Час ви собі обрали непростий – Надвечір'я Різдва.

– Так, народився я 6 січня 1962 року у селі Вовківці на Кременеччині. Батько розповідав, що тоді був сильний мороз. Тато – простий сільський коваль, мама працювала все життя в колгоспі. Робота у селі була надзвичайно важка! Колгоспам часто не вистачало плану й нас зі школи забирали збирати буряки. Так хо-

Леонід КРАВЧУК під час служби на флоті (1982 р.)

лодно було ті буряки збирати, а ще сніг часто випадав, руки замерзали вщент. Я тоді так «полюбив» колгосп, що вирішив у будь-якому випадку звідти вирватися (усміхається). Тож ще змалечку мав бажання подивитися на інший світ.

Пригадую дідові слова: «Ти кругом дуже хочеш бути, але пам'ятай, що совет тобі нічого не зробив і не зробить доброго. Де б ти не був, слухай усіх, роби, що кажуть, але думай, пильнуй свого та не говори, що ти хочеш і з ким хочеш. Ти відчужеш, коли ти маєш говорити з тим, з ким потрібно». Звісно, про Декалог повстанця я тоді й чути не міг, але ці дідові поради, всі його пісні, поговорки, дуже в житті мені послугували та стали тим підмурівком, що заклав мені любов до історичної спадщини краю, української пісні, танцю, звичаїв.

«КОЛИ В ОЧАХ СТУДЕНТІВ БАЧИШ ВУЛКАН ЗАПИТАНЬ – КРАЩОГО ВІДЧУТТЯ В ПЕДАГОГА НЕ МОЖЕ БУТИ»

Дякую своїй родині за те, що я, сільський хлопець, почувався на історичному факультеті легко, бо знав трохи більше та трохи не те, що інші.

«РОБОТИ В НАС УСІХ ЩЕ ДУЖЕ БАГАТО»

– Ви закінчили з відзнакою історичний факультет Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки 1987 року. Навчалися ще в радянські часи, хоча прагнули, як зауважили, правдивої історії. Як вдавалося балансувати? Доводилося лицемірити?

– Ні, просто не все говорити, що думаю. Є хитра людина, є мудра, а є розумна. Не знаю, чим саме я тоді керувався, але це мені вдавалося. Повірте, насправді мені було дуже складно, бо маю такий характер, що не вмію підлаштовуватися. Та зрозумів, що через свою впертість можу мати дуже багато клопотів. І став трошки обережнішим. Бо не хотів втратити те, що отримав. А вже вступити на історичний факультет мені, простому хлопцеві із села, де мама з ранку до ночі на буряках, а тато – коваль, було нереально. Мені давали скерування на ветеринарний факультет, на агрономічний – брали туди залюбки. А на історичний я після школи не вступив – не вистачило кілька балів. І я пішов служити на флот – важка служба, та цікава: подорожі, моря. Починав у місті Виборг на Балтиці, а завершував службу у Севастополі. Тепер уже взяв зі служби скерування й мені для вступу достатньо було лише скласти іспит з історії навіть на трійку.

Вже в інституті побачив, хто зі мною вчиться: діти тодішньої «еліти» – донька прокурора, син директора підшипникового заводу... Та моя фізична виправка й морський гарт допомагали і мені знайти своє місце під сонцем. Коли ми поїхали на перші волинські розкопки, моє завзяття помітили наші чудові викладачі, зокрема, професори Михайло Михайлович Кучинко, Геннадій Васильович Бондаренко. Так згодом професор Бондаренко запропонував мені поїхати до Києва на першу студентську наукову конференцію про скарби Волині.

– Не мали бажання залишатися працювати в інституті?

– У радянські часи історичний факультет був факультетом ідеологічним, звідси забирали у вищу

Ректор ТНМУ Михайло КОРДА та Леонід КРАВЧУК зі студентами під час відкриття реконструкції повстанської криївки (жовтень 2021 р.)

партійну школу. Таке мене не влаштовувало, тож я обрав інший напрямок: після закінчення повернувся на Кременеччину, працював викладачем історії України та філософії в Кременецькому медичному та Кременецькому педагогічному інституті.

Не можу не згадати тодішнього директора медичного Анастолія Федоровича Пушкарка, який, на жаль, уже пішов з жит-

ний для мене її приїзд до Кременця, де вона мала зустріч з повстанцями.

Був у мене також політичний та управлінський досвід. Разом з партією «Наша Україна» я прийшов в Кременецьку районну адміністрацію, де впродовж 2005-2010 років працював першим заступником голови. Мав шанс залишитися в Києві, та оскільки на той час уже почав розчаровуватися в політиці, то не скористався ним.

– Що вдалося вам зробити на керівній посаді в райдержадміністрації?

– Із найвагомішого – створити Національний природний парк «Кременецькі гори». Це – унікальне місце, які лише постаті свого часу там не побували: Оноре де Бальзак, Юліуш Словацький, Тимко Падура... «В очах з'явилися чорно-червоні вогники супротиву». Чи не з цих слів Юліуша Словацького бере свій початок червоно-чорний повстанський прапор? Можливо, це я так собі намалював?

За підтримки народних депутатів України Михайла Ратушного та Олега Гуменюка ми газифікували 40 сіл, вивезли всі отрутохімікати з району, створили

тя. Це прекрасна людина, чудовий керівник та організатор, в якого було чому почитатися. Дякую долі, що звела мене з ним.

1990-ті роки принесли в моє життя дуже багато змін. 1996 року я захистив кандидатську дисертацію «Освіта, наука, культура в період Української державності 1917-1921 рр.». Працюючи над нею, ближче познайомився з постаттю гетьмана Павла Скоропадського та захопився ним. Моя перша книга про гетьмана Скоропадського вийшла в Києві, я подарував її Музею гетьманства. І ось десь менш ніж за рік отримую листа із Швейцарії. Від молодшої доньки Олени самого гетьмана Скоропадського, яка дякує мені за книгу та увагу до свого батька!

Працював також помічником-консультантом народного депутата України Михайла Ратушного. Часто доводилося бути в Києві та зустрічатися з людьми-легендами історії, зокрема, Славою Стецько. Особливо пам'ят-

герб і прапор району, та хіба все пригадаєш... З приходом до влади Януковича надійшла пропозиція перейти в Партію регіонів. Упродовж своєї, так би мовити, політичної кар'єри я іноді допускався помилок, просто через недосвідченість, але аж так зганьбитися не міг. «Ні, – кажу, – хлопці, не хочу я вашої роботи». Була дана вказівка ніде мене не приймати, потрапила під пресинг також моя дружина.

– Як пережили цей період?

– У нас два гарні сини – Вадим і Святослав, які допомогли пережити це випробування. Обоє, до слова, лікарі-ортопеди, чудові фахівці. Пишаюся ними, а старшому Вадимові ще й дякую за те, що дав гідний приклад молодшому. У нас також найкращі невістки: Юлія – лікарка-бактеріологиня, керівниця лабораторії, Наталя – підприємниця, чудова художниця, вона зараз вдома, на початку цього року подарувала нам найменшого внука. Усього в нас троє онуків – Владислав, Яна та Остапчик.

На якийсь період ми з дружиною опинилися на роздоріжжі, доля закинула нас між Львовом і Тернополем. Працюючи в адміністрації, 2008 року я ще закінчив Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, де мені пропонували залишатися працювати. Але там була робота для мене, а для дружини не було. Врешті, зірки для нас зійшлися в ТНМУ – й з 2011 року ми тут. Дружина Лариса Олександрівна – доцентка кафедри загальної хімії ТНМУ, співавтор моїх численних книжок. Зрозумів, що треба займатися докторською дисертацією, захистив її, працюю далі, докладаюся до створення посібників, збірок, на дозвіллі пишу навіть книгу гуморесок (усміхається). Для мене нині наш медуніверситет – понад усе. Я тут працюю й ним живу.

– Ви завжди в оточенні наших студентів – і під час навчання, і поза ним.

– Студенти – наше майбутнє. Що в них вкладаємо – так і будемо жити незабаром. Тішуся, що є дуже обдаровані діти. Коли в їхніх очах бачиш вулкан запитань – кращого відчуття в педагога не може бути. Завдяки адміністрації університету ми започаткували науково-краєзнавчу студію «Терполяни», що переросла в інститут досліджень національної спадщини. Хочу персонально подякувати за підтримку ректору ТНМУ Михайлові Михайловичу Корді. Радію, що

Леонід КРАВЧУК з дружиною Ларисою Олександрівною в Кременецькому парку (2008 р.)

учасники цієї нашої спільноти мають відзнаки та грамоти від міського голови Тернополя Сергія Надала, ордени від Православної церкви України.

Роботи в нас усіх ще дуже багато. Нещодавно встановлювали пам'ятну дошку легендарі УПА – Іванові Климишину (псевдо «Крук»). Син селянина, народився в селі Верещак на Лановеччині 1918 року, закінчив Збарзьку ремісничу школу, в 22 роки організував першу сотню, яка переросла в курінь – пів тисячі вояків, і боровся проти окупантів. І коли ми приїхали в його край, щоб узгодити встановлення пам'ятної дошки, зрозуміли, що ще є супротив. Ми їздили довго, відвідували сільські збори, щоб донести правду, істину, адже багато людей байдужі до історії. Але не пам'ятаєш минулого – не маєш права на майбутнє. Дасть Бог, повернуться хлопці з теперішньої війни з Перемогою України, й будемо вшановувати пам'ять нових Героїв, писатимемо новітню історію Української держави, на пролітій крові українських Героїв зійдуть зерна нової української еліти, що буде прикладом для усієї європейської спільноти.

Леонід КРАВЧУК з учасниками студії «Терполяни» під час вшанування пам'яті Героїв у с. Лопушне (2016 р.)

ВІДБУЛОСЯ УСТАНОВЧЕ ЗАСІДАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ РАДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ВІДЗНАК ЗА ПРОФЕСІОНАЛІЗМ І МИЛОСЕРДЯ «ОРДЕН СВЯТОГО ПАНТЕЛЕЙМОНА» ТА «МЕДАЛЬ СВЯТОГО ПАНТЕЛЕЙМОНА»

На порядок денний установчого засідання винесли чотири питання.

Спочатку слухали інформацію координатора ініціативної групи з формування Регіональної ради Тернопільської області – ректора Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського, члена-кореспондента НАМНУ, доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки та техніки України Михайла Корди про обрання головуючого та секретаря установчого засідання. Головуючим засідання обрали Ігоря Дзюбановського, завідувача кафедри хірургії факультету післядипломної освіти Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського, доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, голову ГО «Українське лікарське товариство Тернопілля», голову Асоціації хірургів Тернопілля. Секретарем обрали Андрія Продана, асистента кафедри хірургії факультету післядипломної освіти Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського, кандидата медичних наук.

Відтак до відома прийняли інформацію координатора ініціативної групи з формування Регіональної ради Тернопільської області Михайла Корди з описом проекту та ознайомлення з положеннями про відзнаки за професіоналізм і милосердя «Орден Святого Пантелеймона» та «Медаль Святого Пантелеймона» 2022-2023рр.

Створили Регіональну раду

Тернопільської області відзнак за професіоналізм і милосердя «Орден Святого Пантелеймона» та «Медаль Святого Пантелеймона» й затвердили кандидатів до складу ради, яка здійснюватиме конкурсний відбір 2022-2023 рр. З інформацією виступив координатор ініціативної групи з формування Регіональної ради Тернопільської області Михайло Корда.

До складу цієї ради увійшли: Корда Михайло Михайлович – ректор Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського, член-кореспондент НАМНУ, доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки та техніки України;

Дзюбановський Ігор Якович – завідувач кафедри хірургії факультету післядипломної освіти Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського, доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, голова ГО «Українське лікарське товариство Тернопілля», голова Асоціації хірургів Тернопілля;

Репка Борис Данилович – директор-художній керівник Тернопільського академічного обласного українського драматичного театру ім. Тараса Шевченка, заслужений артист України;

владика Нестор (Писик) – Архiepіскоп Тернопільський та Кременецький Православної церкви України;

Шот Микола Миколайович – власний кореспондент газети «Урядовий кур'єр» у Тернопільській області, заслужений журналіст України;

Логойда Лілія Святославівна – завідувачка кафедри фармацевтичної хімії Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського, доктор фармацевтичних наук, професорка, переможниця в номінації «За досягнення в науці» 2020 року;

Ярмоленко Ольга Маркіянівна – начальниця управління охорони здоров'я Тернопільської обласної військової адміністрації;

Продан Андрій Михайлович – асистент кафедри хірургії факультету післядипломної освіти Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського, кандидат медичних наук,

Фарійон Надія Ярославівна – заступниця генерального дирек-

тора Тернопільської обласної клінічної психоневрологічної лікарні, голова Тернопільської обласної громадської організації «Асоціація медичних сестер України»;

Кузів Володимир Петрович – голова Тернопільської обласної організації профспілки працівників охорони здоров'я України;

Білик Любомир Степанович – директор Чортківського фахового медичного коледжу, кандидат медичних наук, доктор філософії, заслужений лікар України, депутат обласної ради;

Мазур Петро Євстахійович – директор Кременецького медичного фахового ім. Арсена Річинського, кандидат медичних наук;

Січкарик Іван – український релігійний діяч, священник УГКЦ, перший доктор біблійного богослов'я України;

Гребеник Мар'ян Васильович – завідувач кафедри терапії та сімейної медицини факультету післядипломної освіти Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського, доктор медичних наук, член ради ГО «Сімейна медицина»;

Нищота Андрій Юрійович – голова Тернопільського обласного осередку Асоціації стоматологів України;

Даньчак Василь Ярославович

– начальник відділу охорони здоров'я та медичного забезпечення Тернопільської міської ради;

Гаріян Сергій Васильович – завідувач ортопедо-травматологічного відділення Тернопільської обласної клінічної лікарні, заслужений лікар України, переможець у номінації «За самовіддане служіння українському народу, мужність і стійкість у боротьбі за здоров'я українців, свободу й незалежність України у війні з російським агресором».

Головою Регіональної ради Тернопільської області обрали ректора Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського Михайла Корду. Заступником голови та відповідальним за відзнаку «Орден Святого Пантелеймона» став завідувач кафедри хірургії факультету післядипломної освіти Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського Ігор Дзюбановський. Заступником голови з інформаційного супроводу обрали власного кореспондента газети «Урядовий кур'єр» у Тернопільській області Миколу Шота. Лілія Логойда, завідувачка кафедри фармацевтичної хімії Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського, відтепер є відповідальною за відзнаку «Медаль Святого Пантелеймона». Секретарем обрали Андрія Продана, асистента кафедри хірургії факультету післядипломної освіти Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського.

ЗАКОНОДАВСТВО

ДОЦЕНТКА ОЛЬГА ЛИТВИНОВА: «У СИСТЕМІ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПРІОРИТЕТАХ ПОВИННІ БУТИ ІНТЕРЕСИ ХВОРОГО, А В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я – ЗДОРОВОГО»

(Завершення. Поч. на стор. 4)

– Щодо останніх змін, які були внесені до Основ – то це зміни в інфраструктурі. Йдеться про створення госпітальних округів, кластерних і надкластерних, окружних лікарень. Хочу висловити власні міркування з цього приводу. Не буду стверджувати, що це є дуже погано, але в деякому розумінні й не завжди дуже добре, бо насторожує таке. Творці цієї ідеї зробили «прив'язку» таких лікарень до чисельності населення. Але в умовах України це виглядає абсурдно. Скажімо, кластерна лікарня повинна обслуговувати 100 тисяч осіб. Тобто це означає, що ми створюємо супероснащений медичний заклад, який обслуговуватиме таку кількість людей. І тоді

постає питання, як доправити пацієнта з глибини до такого закладу живим та ще й вкластися у «терапевтичне вікно»? Чи це реально, коли в нас ні транспорту, ні доріг? Тому вважаю, що не варто поспішати з такою реформою. Не подумайте, що я проти цих лікарень, але не потрібно прив'язувати їх до чисельності населення. З точки зору бухгалтерії, зрозуміло, що це важко обліковувати, а ще важче фінансувати.

Подібна ситуація з пологовими відділеннями, коли НСЗУ фінансує лише ті, що мають не менше 150 пологів на рік. Як же бути тим, що приймають 149 чи тим, де лише 30 пологів, але жінкам туди зручніше діставатися? Тому вважаю, ця система ви-

магає гнучкості, пристосування до умов, в медицині не можна зациклюватися на жорстких показниках стосовно здоров'я ні щодо дозування ліків, ні щодо організації медичної допомоги та функціонування лікувального закладу. Потрібно розуміти, що все це дуже мінливо й залежить від реальної та конкретної ситуації. В перспективі ці проблеми потрібно буде розв'язувати.

– Що привернуло вашу увагу у виступах доповідачів на конференції у Львові?

– Взагалі дуже втішно, що у Львові відбулася така потужна конференція, присвячена ювілейній даті Основ законодавства. Було дуже багато виступаючих, особливо юристів і всі вони про-

понували власні варіанти організації медичної допомоги. Щодо їхніх поглядів, то, поза сумнівом, усі вони розфарбовані у уваги, дуже чітко все аргументовано. Але як організатор охорони здоров'я я розумію, що є й багато таких моментів, які не можна застосовувати до медицини. Наприклад, коли йдеться про помилку лікаря щодо завдання конкретної шкоди, яка повинна мати визначений прейскурант. Звісно, в умовах страхової медицини цей механізм працює, бо страхова компанія зацікавлена в цьому, але цілком інша ситуація в наших реаліях. Я не проти того, щоб відшкодувати пацієнтові певні кошти, але ця «шкода» має бути і з медичної, і з юридичної точки зору «аргументо-

вана» з врахуванням усіх деталей, а інакше такі крайнощі нічого доброго не дадуть. У юристів всі ситуації розфарбовані в чорне та біле, а у системі медичної допомоги є 50 відтінків сірого – в цьому й дилема.

– Що побажали б тим, хто в майбутньому продовжить роботу над Основами законодавства, як ініціаторка їх створення?

– Тим, хто в майбутньому працюватиме над їх розвитком та впровадженням, бажаю успіху й не забувати, що в системі медичної допомоги верховенствувати повинні інтереси хворого, а в системі охорони здоров'я – здорового. І це головний пріоритет.

Лариса ЛУКАЩУК

КАРДІОХІРУРГ ІГОР ГУМЕННИЙ: «ВІЙНА СТАЛА НА ЗАВАДІ БАГАТЬОМ НАШИМ ПРОЄКТАМ, АЛЕ МИ ПРОДОВЖУЄМО ВЧИТИСЯ»

Нашого випускника, кардіохірурга Ігоря Гуменного попросили розповісти про справи в трансплантології під час війни.

— Пане Ігорю, майже рік тому в інтерв'ю «Медичної академії» ви поділилися своїми планами та новими можливостями у трансплантології. Чи вдалося зараз хоча б щось зреалізувати?

— 24 лютого стало тією точкою відліку, яка переформатувала життя кожного українця. Перша трансплантація легень, яка відбулася торішнього вересня, по суті, дала поштовх для запуску програми трансплантації легень в Україні. Вона була надзвичайно потрібною українцям і тоді, і зараз. У списку очікування було доволі багато людей, які потребували нових органів, але вибухнула війна й плани кардинально змінилися, як бачимо, не лише в медицині, але в усіх сферах. Багато співвітчизників після 24 лютого одразу ж поїхали за кордон і наші реципієнти — важкохворі, кисневозалежні теж поїхали до закордоння. Деякі з них їхали навіть із Сумської області, бо тоді там саме розпочалися атаки рашистів. Одна моя пацієнтка тиждень добиралася до Львова разом з кисневими балонами та набором медикаментів. І ми санітарним транспортом доправляли її до моїх колег із Сілезького центру хвороб серця міста Забже. Дякуючи нашим друзям-полякам, усіх пацієнтів з України зареєстрували там на листок очікування й у них з'явився шанс отримати нові легені. Польща зараз виділяє чималі суми для лікування українців, зокрема, й для трансплантації. А трансплантація легень там коштує чимало — 300 тисяч євро. Сім осіб, які перебували в нашому центрі на листку очікування, ми скерували туди. Наразі вони в очікуванні органів. Раніше в Польщі не було закону, який дозволяв би проводити трансплантації іноземцям. Наші співвітчизники їздили в Індію або Білорусь. Остання, зрозуміло, чому для нас вже не актуальна, а щодо Індії, то вона лише задекларувала пересадку органів українцям, а насправді люди в очікуванні перебувають роками, до того ж результати аж ніяк не тішать.

Три місяці тому відбулася трансплантація легень українці, перша в історії Польщі та України. Для мешканки Волочеська знайшовся донорський орган. Цю операцію ми провели разом з польськими колегами. За п'ять годин, доки доправляли донорські легені та готували операційну, я встиг доїхати до Забже. Оперували

10 годин, майже всю ніч. Уже через тиждень пані Олена вийшла прогулятися, на третій тиждень її виписали додому й вона почувається зараз добре. А до цього її життя було, мов у пеклі. Уявіть молоду жінку, маму двох дітей, яка постійно перебуває в лежачому положенні, бо кисневозалежна, вона практично не вставала з ліжка. Нині Олена не прив'язана до кисневої подушки, вона ходить, займається дітьми, тобто повернулася до активного життя.

— Чи відомо реципієнтові, чиї органи він отримав?

— За законом людини, яка отримала орган, заборонено повідомляти прізвище, ім'я, вік, стать донора. Щоправда, трапляються, але доволі рідко, випадки, коли родина донора просить лікарів показати їм реципієнта. Дехто хоче бачити людину, в чиїх грудях буде битися серце

проблеми, але дуже велику роль тоді відіграла церква. На своїх проповідях у костельках священники розповідали, що передати свій орган іншій людині це не є гріх, а, навпаки, — прояв великодушності та самопожертви. Згодом це дало великі плоди: наприклад, у Забже проводять майже 60 трансплантацій легень і 110 трансплантацій серця на рік і це найвищий показник в регіоні. Україна теж має цього вчитися.

— Яка ситуація наразі щодо трансплантації легень в Україні?

— Якщо маєте на увазі, чи є донори, то можу сказати, що їхня кількість від початку війни катастрофічно зменшилася. Які причини, важко достеменно з'ясувати, можливо, зменшилася кількість людей, бо багато наших співвітчизників виїхали за кордон, можливо, посялися панічні

Кардіохірург Ігор ГУМЕННИЙ та професор Роберт МАНГОМЕРІ

їхнього родича, і тоді їх знайомлять. Але в більшості для родини донора це дуже велика втрата, яку вона має пережити в певний момент. Дуже нелегко батькові чи матері прийняти рішення про передачу серця, нирок чи іншого органа їхньої дитини. Але трапляються й інші випадки. Не так давно в нашому центрі майбутній священник, семінарист дав згоду на посмертну трансплантацію органів його матері, яка помирала від розриву аневризми та крововиливу в мозок. Завдяки його рішення, вдалося тоді врятувати чотирьох людей. Його вчинок — це приклад великодушності. Ця історія з продовженням, бо зараз цей семінарист до нас часто приходиться, і за потреби долучається до розмови з родичами майбутніх донорів.

Передати орган родича чи рідної людини комусь іншому — це надзвичайне випробування. І багатьом не так легко погодитися й у душі прийняти це. До слова, в Польщі на початку розвитку трансплантології, 15-20 років тому, також були певні

настрої через повномасштабне вторгнення.

— Ви, напевне, знаєте, що вже через кілька днів після повномасштабного вторгнення до нашого університету почала надходити гуманітарна допомога з інших країн. Більше того, до нас почали приїздити самі благодійники. А як у Львові?

— Гадаю, що до Львова ще більше приїздить зірок і відомих людей, які хочуть підтримати Україну. Однією з перших була Анджеліна Джолі, яка приїхала без попередження й зустрілася спочатку на залізничному вокзалі з переселенцями з Донеччини, потім побувала в дитячому будинку та лікарні, де лікували дітей, постраждалих від вибухів. Це була несподіванка та свідчення того, що увесь світ підтримує Україну, а не рашку. В медичній сфері відбувається практично те ж саме. До першого медичного об'єднання м. Львова приїздить зараз дуже багато відомих лікарів, зі світовим ім'ям, які зробили різні винаходи в медицині. До нашої лікарні приїздив Філіп

Менаше — це паризький професор, кардіохірург, один з небагатьох, хто почав досліджувати клітинну терапію для лікування серцевої недостатності. Він — професор торакальної та серцево-судинної хірургії в Університеті Паризького Декарта, керівник відділення хірургії серцевої недостатності Hôpital Européen Georges Pompidou та директор лабораторії INSERM, яка займається клітинною терапією серцево-судинних захворювань. Філіп Менаше провів у нашій лікарні два з половиною тижні. І мені дуже пощастило, бо я стояв та оперував з ним за одним столом, відтак мав змогу запозичити цей цінний досвід. Він передав нам свої знання й ми прооперували з ним шість пацієнтів. Коли я запитав його, чому приїхав до нас у такі небезпечні часи, він відповів: «Я просто приїхав допомогти». Хтось допомагає грошима або доправляє речі, а він передає українським спеціалістам власні знання. Два тижні увесь наш колектив у нього вчився й такі знання для нас безцінні. Якщо уявити, що за цим досвідом нам довелося всією командою їхати до Парижа, то можна порадити, скільки б це коштувало. Мабуть, довелося б зупинити роботу відділення, адже всі хочуть вчитися.

— Чи не важко було порозумітися з французьким професором?

— Ми розмовляли мовою кардіохірургії. Насправді ж користувалися англійською, всі наші колеги добре нею володіють, з мануальними навичками теж не виникало проблем. Тим більше, що наша команда вже має певний досвід стажування в іноземних клініках. Пан Менаше познайомив нас зі своїм винаходом і допоміг провести в нашому центрі першу трансплантацію стовбурових клітин пацієнту із серцевою недостатністю методом Putting Stem Cell to epicardium. Це — один з найкращих методів пересадки стовбурових клітин, які проводить Філіп Менаше, на відміну від внутрішньовенного чи внутрішньокардіального введення, які використовують в світі, але на міокарді вони погано працюють. Ми провели пацієнтові шунтування коронарних артерій та протезування аортального клапана, а задля пришвидшення регенерації серцевого м'яза додатково застосували авторську методику пана Менаше — Putting Stem Cell to epicardium: імплантували стовбурові клітини з його груднини за допомогою спеціального біоматрикса з активаторами їхнього росту. Цю частину операції й допоміг провести пан Філіп. Через чотири місяці можна було вже спостерігати, як спрацювала методика професора Мена-

ше — в пацієнта суттєво піднялася фракція викиду, він став практично здоровий.

З іншим добродійцем від медицини я познайомився цілком випадково. Якимось польським професором нефрології Марек Мисляк зателефонував мені з проханням, чи може приїхати до нас в клініку його товариш із США. Я погодився та гостинно запросив американця до Львова. Коли ж я з Інтернету дізнався, що до нас їде легенда трансплантології світової величини Роберт Мангомері, то не міг повірити такому талану. Зустрів його в Кракові в аеропорту, він був трохи наляканий та здивований, особливо, коли побачив величезну чергу авто на кордоні, проте не побоявся приїхати з добродійною місією в Україну. Професор Роберт Мангомері очолює інститут трансплантології Langone Transplant Institute in New York. Відомий ще й тим, що зробив за один день 10 послідовних трансплантацій нирок і був внесений до книги рекордів Гінесса. Але найголовніша справа та винахід його життя — це відкриття у сфері ксенотрансплантації. Коли він приїхав до нас першого разу, в їхній клініці вже на той час зробили майже сотню трансплантацій нирок від свині до людини. У них є спеціальна ферма, де вирощують близько 200 генетично модифікованих свиней спеціально для цих потреб. Більше того, чотири роки тому він сам переніс операцію з трансплантації серця. Був шість раз у клінічній смерті, його реанімували, майже рік він перебував на листку очікування та чекав на донорське серце. Саме тоді пан Мангомері переосмислив все своє життя й перше, що збагнув, що люди не можуть так довго чекати на органи, тому й почав розвивати галузь — ксенотрансплантацію. Це надихнуло його на відкриття. До слова, дуже невивагливий та простий у спілкуванні чоловік, незважаючи на «зірковий» статус.

Першого разу я провів з ним п'ять операційних днів, він оперував разом з нашими трансплантологами та зробив три трансплантації нирки, з яких одну посмертну. Так ми заприятелювали й він обіцяв приїхати ще. Обіцянки своєї дотримав. Коли приїхав удруге, то привіз нам дуже багато медичного дорожнього інструментарію. Крім того, прочитав для фахівців клініки розлогу лекцію на тему ксенотрансплантації. На той час у своїй клініці він саме провів другу ксенотрансплантацію серця, поки що експериментальну, це коли людині зі смертю мозку імплантують свиняче серце. Отож перші успіхи є.

(Продовження на стор. 11)

ЯКИМ МАЄ БУТИ ХАРЧУВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Тему раціонального харчування підлітків обрали не випадково, адже саме в цьому віці дитина починає усвідомлювати себе. У цей час формується незалежна особистість з певним переліком цінностей та моделлю поведінки. І дуже часто саме в підлітковому віці бурхливий емоційний розвиток та ще несформований життєвий досвід впливають на прийняття неправильних і необдуманих рішень, у тому числі й щодо харчування. Чому дотримання підлітками здорового раціону є настільки важливим та яким чином це впливає на їхнє здоров'я, ріст і розвиток, спробуємо з'ясувати.

Що означає термін «підлітковий вік»? Це другий після дитинства період життя людини, коли організм зазнає швидких фізіологічних, психологічних, соціальних і гормональних змін. Підлітковий вік умовно поділяють на три етапи. Ранній підлітковий вік (від 10 до 14 років) — здебільшого, саме в цей час спостерігаємо «ривок» росту. Середній підлітковий вік (від 15 до 17 років) — це прагнення до самостійності, експериментів, вибір індивідуальної моделі харчування. Пізній підлітковий період (від 17-18 до 21 року), його ще називають

юністю та початком дорослого життя.

Кожен з трьох періодів має свої особливості в харчуванні. Незбалансований раціон на будь-якому з цих етапів може призвести до невірних наслідків, які призведуть до зниження працездатності та успішності в школі, емоційної нестабільності, поганої концентрації уваги і, що найстрашніше — до серйозних захворювань травної, серцево-судинної, нервової та ендокринної систем.

У ранній підлітковий період основні сили організму дитини скеровані на ріст, тому дуже важливо, щоб з продуктами харчування надходив кальцій, недостатня кількість якого призводить до різних захворювань, як-от сколіоз, остеохондроз. Додаткова потреба кальцію — 1,2 г/добу, він потрібен для побудови кісток і зубів, для скорочення та розслаблення м'язів, згортання крові. Продукти багаті на кальцій — молоко й молочні продукти, тверді сири, капуста, квасоля, горіхи та насіння, рис, сочевиця, брокколи.

Середній підлітковий вік (від 15 до 17 років) характеризується активною діяльністю залоз внутрішньої секреції, що призводить до появи на обличчі вугрового висипу. Тому не варто споживати продукти з високим вмістом насичених жирів і трансжирів. Це — чипси, сухарики, крекер, солодка здоба, фаст-фуди, маргарин, смажена їжа. З іншого боку, жири беруть

участь у синтезі гормонів, тому в раціоні підлітка мають бути ненасичені та поліненасичені жирні кислоти, на які багаті рослинні олії, риба (лосось, форель, тунець), горіхи.

У період з 18 до 21 року дівчата та юнаки часто експериментують з харчуванням — випробовують на собі різноманітні дієти, вживають nereкомендовані продукти, що призводить до неконтрольованої втрати ваги чи навпаки — набору зайвої маси, харчових розладів, таких, як анорексія, булімія, кахексія.

Нижче наводжу перелік основних правил і рекомендацій у харчуванні, дотримання яких забезпечить здоровий ріст та розвиток підлітка, його активність, успішність, емоційну стабільність, здоров'я й красу.

Основне правило раціонального харчування підлітків — споживання різноманітної їжі, адже в цей час існує підвищена енергетична потреба, так як організм швидко росте й це відбувається за короткий період часу.

Харчування повинно бути чотири- чи п'ятиразовим з проміжками між вживанням їжі в 3-4 години. Співвідношення білків, жирів і вуглеводів — 1:1:4, при фізичних навантаженнях — 1:1:6. Зверніть увагу на те, що потреба в білку в підлітковому віці вища, ніж у дорослих — 1,5 г/кг у віці 7-9 років і 1,2 г/кг у 14-16 років. При недостатньому вживанні білків порушується діяльність нервової та ендокрин-

ної систем, виділення травних соків і ферментів, знижується засвоєння вітамінів, послаблюється опірність підліткового організму до різних інфекцій. Обов'язково в раціоні повинні бути «повноцінні» білки тваринного походження (молоко, м'ясо, яйця, риба), бо до їхнього складу входять незамінні амінокислоти, які не утворюються в організмі та мають важливу біологічну цінність.

Додаткова потреба в жирах у 7-9 років становить 1,5 г/кг, у 15-16 років — 1,2 г/кг маси тіла. Як я вже підкреслювала, в харчуванні підлітка перевагу слід віддавати рослинним жирам (ненасиченим).

Щоденна потреба організму в вуглеводах, як в основному джерелі енергії — 400-425 грамів для хлопців та 340-360 грамів для дівчат віком 14-17 років. Підліткам слід обмежити прості («погані» або «швидкі») вуглеводи, які є основною причиною надмірної ваги, особливо — при низькій фізичній активності. Це — хліб, випічка, торти та тістечка, солодощі, картопля, макарони з м'яких сортів пшениці, білий рис. Перевагу слід віддавати складним вуглеводам («добрим» або «повільним»). Йдеться про цільнозерновий хліб і хліб з висівками, коричневий рис, різноманітні види каш (крім манної), макарони з твердих сортів пшениці, овочі, гриби, бобові, фрукти, чорний шоколад. Ще одним видом складних вуглеводів є клітковина, яка стимулює перистальтику кишечника, звільняючи водночас організм від шлаків і токсинів. Клітковина міститься в кабачках, усіх видах капусти, селері, спаржі, зеленому перці, огірках, зелених бобах, салаті, помідорах.

Оскільки організм підлітка швидко росте, то і його загальні

енергетичні витрати більші порівняно з дорослими. А отже, і енергетична цінність добового раціону повинна бути більшою: 7-10 років — 80-70 ккал/кг, 11-13 років — 70-65, 14-17 років — 65-46, для порівняння — в дорослих цей показник становить 45 ккал/кг маси. Підвищена потреба підліткового організму й у воді — 50 мл/кг маси тіла (у дорослих — 30-40 мл). Основою водного режиму підлітка повинні бути негазова вода, компот, узвар, сік, молоко.

Ще одним важливим правилом раціонального харчування підлітків є достатнє надходження вітамінів, мікро- та мікроелементів, при нестачі яких можуть виникнути серйозні захворювання. Наприклад, дефіцит заліза призводить до анемії, втрати апетиту, ослаблення імунної системи; натрію, хлору і калію — до затримки води в організмі, порушення роботи серцево-судинної системи; йоду — до захворювань щитоподібної залози. При нестачі вітаміну А погіршується зір, вітаміну D — виникає рахіт (кістки стають ламкими й деформуються), вітаміну С — кровоточать ясна, знижується опірність організму до застудних захворювань, вітамінів групи В — діти стають емоційно лабільними, швидко втомлюються.

На формування харчового раціону підлітка впливають багато чинників — стан здоров'я, режим навчання, фізичні навантаження, пора року, але дотримання цих простих правил і рекомендацій забезпечать здоровий ріст та розвиток, допоможуть завжди залишатися гарними, енергійними, успішними та щасливими людьми!

**Тетяна ПИСКЛИВЕЦЬ,
лікарка-дієтологиня**

ЛІКУЄ ПРИРОДА

ГАРБУЗ – АПТЕКА В МІНІАТЮРІ

Знаменитий лікар минулого Завісена назвав гарбуз справжньою аптекою корисних речовин. І як виявилось, не дарма. Його плоди містять цукор, органічні кислоти, вітаміни — С, В_с, РР, В₆, В₁, В₂, мінеральні речовини (калій, залізо, мідь, цинк, кальцій, фосфор).

Гарбуз — не лише смачний, а й корисний овоч — у ньому багато каротину. У м'якуші міститься вітамін D, який підсилює життєздатність та прискорює ріст дітей. Особливо цінна клітковина — її легко засвоює організм. Ось чому гарбузові страви лікарі рекомендують для лікувального та профілактичного харчування. В гарбузі багато солей цинку, міді, заліза й фосфору, які позитивно впливають на кровотворення. Завдяки великому вмісту в цьому плоді пектину з організму можна вивести холестерин, а відтак запобігти атеросклерозу.

М'ЯКУШ ГАРБУЗА – І ЇЖА, І ЛІКИ

Гарбузовий м'якуш, вживають

для поліпшення функціональної діяльності кишечника, дієвий він при закрепах.

Якщо часто вживати сирий гарбуз, сік з нього, гарбузові каші та інші страви, то можна в такий

спосіб поліпшити травлення, зменшити набряки. Це — чудодійний сечогінний засіб.

Наїдки з гарбуза згодяться людям з харчовою алергією, адже він має гіпоалергенні влас-

тності. Тим, хто хворіє на гепатит, недужим із жовчанокам'яною хворобою та холециститом, хронічним колітом та ентероколітом у стадії загострення, із захворюваннями серцево-судинної системи (гіпертонія, атеросклероз з недостатністю кровообігу), з гострим і хронічним нефритом та пієлонефритом, рекомендують вживати страви з гарбуза. Допоможе він навіть вагітним, коли є нудота.

Страви з гарбуза корисні в період реабілітації після гепатиту А, бо фізіологічно активні речовини м'якуша прискорюють відновлення антитоксичних функцій печінки.

А от для лікування нирок кра-

ще вживати не м'якуш, а сік гарбуза. По півсклянки на добу (можна додати трішки яблучного) його з успіхом можна вживати при гострих і хронічних нефритах, пієлонефритах, лікує він коліти й ентероколіти.

Сік з гарбуза має також заспокійливі властивості, поліпшує сон.

ГАРБУЗОВЕ НАСІННЯ ДОПОМОЖЕ ПОЗБУТИСЯ ГЛИСТІВ

У народній медицині гарбузове насіння здавна використовували як засіб проти глистів. Внутрішньо — очищене сире насіння гарбуза із сіро-зеленою шкіркою застосовують для дегельмінтизації та профілактики стьожкових глистів та як сечогінний засіб (дорослим — 300 г насіння, дітям до 5 років — 75 г, до 7 років — 100 г, до 10 років — 150 г, до 15 років — 200 г). Через 4 години після вживання останньої порції приймають проносне, а через 30 хв. обов'язково ставлять клізму. Насінням гарбуза лікують і простатит.

Лариса ЛУКАШУК

ЮВІЛЕЙ

13 грудня виповнилося 70 років завідувачу кафедри загальної хірургії ТНМУ професору Ігорю Миколайовичу ДЕЙКАЛУ

Вельмишановний Ігорю Миколайовичу! Сердечно вітаємо Вас з 70-літтям!

У стінах університету Ви здобули вищу медичну освіту, а згодом, після п'яти років практичної лікарської роботи, успішно пройшли понад 40-річний трудовий шлях від клінічного ординатора до доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри загальної хірургії, члена вченої ради університету.

Ректорат, профком і весь колектив університету глибоко поважають і щиро шанують Вас як відомого в Україні та за її межами вченого, талановитого хірурга й педагога, вихователя студентської молоді за багаторічну невтомну працю, високий професіоналізм, сумлінне виконання своїх службових і громадських обов'язків.

Особливо цінуємо Ваші зусил-

ля на згуртування колективу кафедри, спрямування його на активну творчість, збереження добрих традицій кафедри, модернізацію діяльності відповідно

до сучасних реформаторських вимог. Ваші порядність, працелюбність, уважне ставлення до людей, прагнення робити добро заслуговують найвищої оці-

нки та є прикладом для наслідування новими поколіннями студентів, молодих лікарів, науковців і викладачів.

Бажаємо Вам, вельмишановний Ігорю Миколайовичу, міцного здоров'я, невичерпного творчого натхнення, нових успіхів у Вашій благородній діяльності, добробуту, людського тепла, душевного спокою, родинного благополуччя й затишку, довгих років радісного та щасливого життя.

Хай обминають Вас тривоги,
Хай Бог дасть щастя на путі,
Хай світла, радісна дорога
Щасливо стелиться в житті!

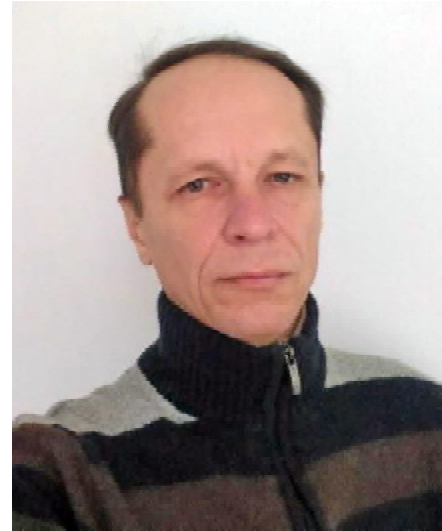
Тож не старійте і не знайте

В житті ні смутку, ані бід,
У серці молодість плекайте,
Живіть до ста щасливих літ!

Ректорат і профком ТНМУ імені І.Я. Горбачевського

18 грудня виповнюється 50 років операторів комп'ютерного набору групи з обслуговування комп'ютерних класів відділу програмного та апаратного забезпечення ТНМУ Сергію Ростиславовичу НУЖНОМУ

Вельмишановний Сергію Ростиславовичу!

Сердечно вітаємо Вас з 50-літтям!

Ректорат, профком і весь ко-

лектив університету глибоко поважають і щиро шанують Вас за багаторічну невтомну працю, високий професіоналізм, сумлінне виконання своїх службових і громадських обов'язків.

Ваші порядність, працелюбність, прагнення робити добро заслуговують найвищої оцінки та є прикладом для наслідування молодими працівниками.

Бажаємо Вам, вельмишановний Сергію Ростиславовичу, міцного здоров'я, багаторості, невичерпної енергії, вірних друзів, добробуту, людського тепла, радості від кожного дня, родинного благополуччя, довгих років щасливого життя.

Нехай здоров'я, радість і достаток
Сипляться, немов вишневий цвіт,
Хай малює доля з буднів свято

І дарує Вам багато літ!

Ректорат і профком ТНМУ імені І.Я. Горбачевського

..... ТРАНСПЛАНТОЛОГІЯ

КАРДІОХІРУРГ ІГОР ГУМЕННИЙ: «ВІЙНА СТАЛА НА ЗАВАДІ БАГАТЬОХ НАШИХ ПРОЄКТІВ, АЛЕ МИ ПРОДОВЖУЄМО ВЧИТИСЯ»

(Закінчення. Поч. на стор. 9)

Примітно, що одна з перших ксенотрансплантацій була проведена в Польщі 1985 року в клініці міста Забже, з якою ми наразі активно співпрацюємо. Це була операція відчаю, тому що пацієнт помирав у кардіохірурга на столі й не було донора зі здоровим серцем. Ця операція, на жаль, хворому не допомогла, згодом була ще одна, тоді серце пересадили від мавпи. Але обидва ці втручання зазнали фіаско. Зараз усі генетичні аспекти цієї проблеми досліджені та вивчені, а незабаром взагалі будуть доведені до ідеального співпадіння й тоді, гадаю, дефіцит донорських органів у світі суттєво зменшиться.

— Чи є можливість нашим лікарям й надали навчатися в іноземних фахівців, як це було до війни?

— Звісно, війна стала на заваді багатьох наших навчальних проєктів, але ми продовжуємо стажування. Нещодавно команда нашого центру повернулася з надзвичайно цікавої поїздки до Туреччини, з міста Бурса, що неподалік Стамбула. Там працює мій давній товариш кардіохірург Тамер Туран. Мої колеги, які займаються трансплантацією нирок і печінки, там стажувалися впродовж місяця, вдосконалювали досвід. У цій клініці проводять на тиждень чи не дві трансплантації печінки та п'ять трансплантацій нирок, тобто повчитися було в кого. Там добре розвинена родинна трансплантація, але цікаво інше: якщо в нас зазвичай батьки віддають дітям свій орган, то в них навпаки — діти дають батькам

свої органи. Це доволі поширена практика, коли син віддає батькові одну нирку або донька, якій 25 років, віддає п'ятдесятирічній матері частину своєї печінки. На мій погляд, це свідчить про велику повагу та шану до батьків, які дали їм життя.

— Ви багато часу провели з доброчинцями, які приїздили до України, зустрічали їх в аеропорту, разом стояли за операційним столом. Що найбільше здивувало вас в іноземцях?

— Коли Роберт Мангомері після перших відвідин України повернувся до Сполучених Штатів Америки, то вони разом з дружиною — відомою у США оперною дівочою Деніс Мангомері, організували доброчинні концерти на підтримку України та збір коштів для нашої лікарні. Зібрали тоді сотні тисяч доларів. І наступного разу, коли він приїхав, то прямо у валізах літаком привіз в ручній поклажі хірургічний інструментарій. Коли ми мали розмову дорогою з Кракова до Львова, я запитав пана Мангомері, що спонукає його допомагати Україні, то він сказав, що дуже хоче підтримати український народ. «Але ж у нас війна? Чи вам не страшно їхати в Україну?». На що він мені відповів: «Після того, як я отримав нове серце, я маю «екстра час» та «екстра життя», яке я хочу використати на благо людей. Треба встигати жити, бо життя дуже коротке». В його розумінні встигати жити — це допомогти тим людям, які цього потребують і не бояться йти вперед.

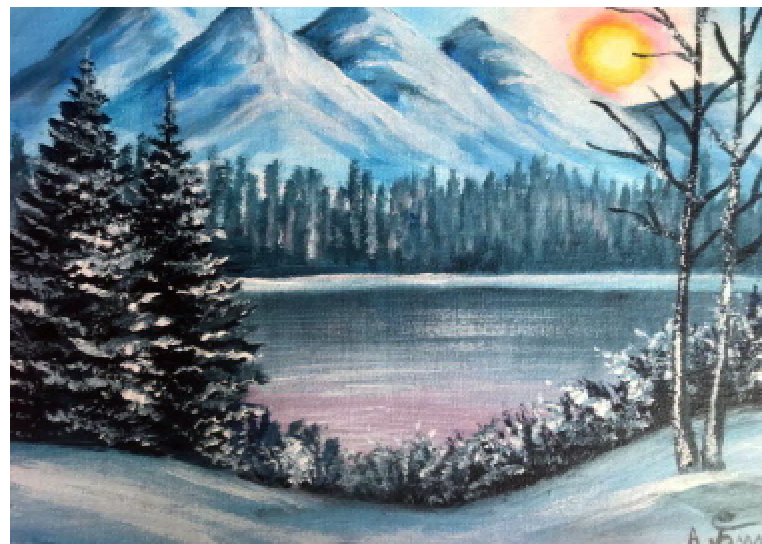
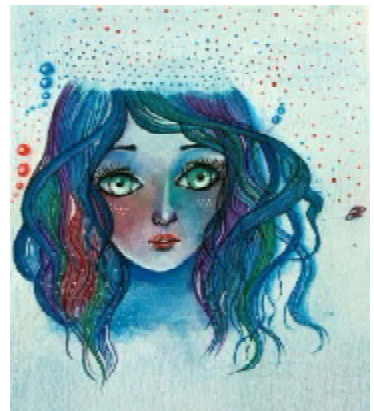
Лариса ЛУКАЩУК

ТВОРЧІСТЬ

СТУДЕНТСЬКІ КАРТИНИ ТА РУКОТВОРИ НАДІСЛАЛИ ДО СЛОВАЧЧИНИ НА ДОБРОЧИННИЙ АУКЦІОН

Нині, коли вся Україна захоплюється бойовими подвигами наших військовослужбовців і стійкістю українців, студенти Тернопільського національного медичного університету імені Івана Горбачевського намагаються всіма способами наблизити перемогу, «воюють» на своїх фронтах.

Аби зібрати кошти для тих, хто тримає оборону на передовій, з ініціативи доцентки кафедри

мікробіології, вірусології та імунології Олени Покришко та підтримки студентки групи ММ-316 Дарини Юзюк відбувся збір картин, авторами яких є студенти ТНМУ Ріда Сагер, Танмай Кхандаде, Любомир Заремба, а також інші юні художники.

За сприяння працівників Терно-

пільського обласного художнього музею було виконано оцінну експертизу поданих робіт (відібрано найкращі твори (п'ять картин і дев'ять малюнків). У подальшому вони будуть представлені на добродочинному аукціоні у Словаччині. Для волонтерського проєкту «Бандеролька Перемоги» студенти ТНМУ передали власні рукотвори — п'ять футболок з авторськими малюнками та 22 новорічні кульки, зваляні з вовни. Вироби ручної роботи майбутні медики створювали впродовж низки майстер-класів. Футболки для «Бандерольки Перемоги» відбирали та передавали організаторам аукціону Ілона Новаківська й Умер Салам Дар.

Усі кошти, зібрані від продажу картин і рукотворів, передадуть на потреби ЗСУ.

Допомогти наблизити Перемогу може кожен. Важливо лише пам'ятати, що разом ми — сила!

Дарина ЮЗЮК

